

Framtidens lärarutbildning

Förutsättningar för hållbara samverkansstrukturer för praktiktäna forskning mellan akademi och förskola

Karin Alnervik, Sara Frödén, Ingrid Granbom, Anne
Lillvist & Martina Norling
2021-12-20

Innehåll

1. Inledningsfas, avtal och strukturers betydelse.....	2
2. Forskarens olika roller.....	3
3. Metoder för datainsamling och dokumentation.....	5
4. Möjligheter och dilemman med gemensamt analysarbete.....	5
5. Etiskt förhållningssätt i praktikinära forskning	6
6. Gemensamt ägande av resultat	6
7. Hållbart utvecklingsprojekt efter avslutat praktikinära forskningsprojekt	7
8. Bidrag till undervisning av förskollärarstudenter.....	7
9. Avslutande tankar	8
10. Referenser	9

Praktiknära forskning handlar om både forskningsproduktion och verksamhetsförändring. Ingrid Carlgren (2010) menar att det finns två argumentationslinjer kopplat till förändringsarbete. Den ena linjen är att yrkesverksamma lärare ska utbildas till forskningskonsumenter, det vill säga att de ska utveckla sin kompetens att använda forskning som finns på ett konstruktivt sätt. Den andra linjen har i stället fokus på lärarens möjlighet att själv driva eller medverka i forskningsprocessen, det vill säga att de betraktas som forskningsproducenter. Ett praktiknära forskningsprojekt som på allvar har som målsättning att bedriva forskning tillsammans bör således reflektera kring hur projektet ska designas för att möjliggöra ett symmetriskt och komplementärt förhållningssätt där läraren betraktas som forskningsproducent.

1. Inledningsfas, avtal och strukturers betydelse

När samverkansstrukturer för praktiknära forskning mellan akademi och förskola ska prövas och utvecklas är det många delar i samarbetet som behöver lyftas och synliggöras. För att ett samarbete eller en samverkan ska kunna initieras, behöver olika arenor skapas som möjliggör samtal mellan förskolepersonal och forskare. En viktig kontaktyta till regionens skolhuvudmän har utvecklats utifrån ett långvarigt samarbete som RUC – Regionalt utvecklingscentrum vid Örebro universitet haft med dem. Det finns därmed etablerade arenor för rektorer och kontinuerliga nätverksträffar för förskollärare genom RUC:s verksamhet.

I projekten har förskolornas behov varit utgångspunkt för det praktiknära forskningsarbetet. Utifrån deras behov och kontext har sedan en forskningsfråga utmejslats. Inledningsfasen ser vi som en betydelsefull del i projektet som måste få ta tid, eftersom det handlar om att skapa tillitsfulla relationer för att kunna samarbeta på ett konstruktivt sätt. En viktig del i denna inledningsfas är avtalsskrivningar som sker mellan berörda parter. För att avtalsskrivningen ska bli verkningsfull och ”effektiv”, är det viktigt att alla som är delaktiga i projektet är samlade vid denna skrivning. Därigenom minskas risken för att inte avtalet ska ”vandras runt”, vilket vi upplevt som problematiskt i vissa projekt. Avtalsskrivningen är också viktig utifrån att ansvarsrollerna behöver diskuteras, beskrivas och på så sätt redovisas, så att exempelvis rektorer tar ansvar för att leda utvecklingsarbetet. Denna roll ska inte tillfalla forskaren, vilket ibland har blivit fallet. Ytterligare en viktig aspekt av att diskutera rollfördelningen ligger i betydelsen av att det ska finnas gemensamma och rimliga förväntningar på hur projektet ska drivas.

Strukturer i ett praktiknära forskningsprojekt som ska bygga på symmetriskt och komplementärt samarbete handlar om utmaningar, kreativitet och icke-linjära processer. I det praktiknära samarbetet på förskolorna ser strukturerna olika ut beroende på det behov som ska belysas. Det har funnits strukturer inledningsvis där dessa strukturer omformats under projektets gång. Det finns forskare i vår forskargrupp som har gjort en tydlig tidsplan och forskningsdesign som kontinuerligt följts upp med samarbetsparterna. Men det finns också andra forskare som har planerat och producerat forskningsdesign tillsammans med utvecklingsledare, förskollärare eller rektor beroende på vem som samarbetet genomförts med.

Tillsammans har vi i forskargruppen erfarenheter av att huvuddelen av de projekt som rektor eller annan huvudman initierat tar lång tid att idémässigt implementera, så att förskolepersonalen ser mening i och bidrar till en gemensam kunskapsproduktion. Men om förskolepersonal själva upplevt och beskrivit behovet har det varit lättare att skapa ”forskningsallianser” tillsammans med förskolepersonalen. Däremot är det betydelsefullt att rektor är aktiv och engagerad för att forskning och verksamhetsutveckling ska få genomslag.

I stora projekt med många deltagare är det viktigt att reflektera kring hur förskolans organisation möjliggör, alternativt försvårar, att deltagarna i det praktiska forskningsprojektet känner delaktighet. En organisation där ett fåtal deltagare, exempelvis arbetslagsledare, får tid och ansvar för att driva arbetet på respektive avdelning skulle möjligtvis kunna öka förutsättningarna för att samtliga deltagare känner engagemang och intresse för projektets genomförande. Det skulle innebära att projektet drivs av en mindre ”utvecklings- och forskargrupp” bestående av forskare och ansvarig förskollärare där denna förskollärare har i uppdrag att driva projektet. Ett projekt som strävar efter att involvera samtliga deltagare i kunskapsproduktionen och forskningsprocessens alla delar är svårt att genomföra om det är för många deltagare. Detta indikerar att designen för det praktiska forskningsprojektet i hög grad påverkar hur ”forskning tillsammans” möjliggörs.

Kontinuitet när det gäller medverkande förskole- och forskningspersoner eller åtminstone tydliga strukturer för genomförandet är viktigt för att ett projekt ska fortgå. Men det handlar också om att förutsättningarna för deltagarnas medverkan måste tydliggöras. Därför är det betydelsefullt att det skrivna avtalet diskuteras noggrant och att alla medverkande i projektet träffas och går igenom förväntningar och strukturer.

2. Forskarens olika roller

I praktiska forskning förändras forskarens roll ofta flera gånger under projektets gång. Det sker i högre omfattning och med större variation av roller än i andra forskningsprocesser, genom att forskningen inbegriper ett utvecklingsarbete som forskaren behöver förhålla sig till. Det kan innebära att denne plötsligt förväntas delta i och ansvara för olika aktiviteter som inte vanligtvis förknippas med forskning. Vem som har tagit initiativ till projektet och vem som leder det praktikutvecklande arbetet får betydelse för vilka roller som erbjuds och sedan intas av forskaren (Frödén, 2022).

I vissa fall är det forskaren själv som är initiativtagare och utvecklingsansvarig, men det kan lika gärna vara förskolans rektor eller pedagoger. Forskaren är därmed inte ensam om att formulera studiens problemställning, syfte och design, utan detta och själva genomförandet av studien sker ofta i nära samarbete med deltagarna. Forskarrollen har därmed en tydlig koppling till maktrelationen mellan forskaren, ledningen och pedagogerna genom att de tre olika aktörernas inflytande kan vara olika stort. Rollerna kan därmed bjuda på olika slags motstånd från de skilda aktörerna i de maktförhandlingar som uppstår om tolkningsföreträde när det gäller exempelvis projektets mål, syfte och kunskapsobjekt. Ledning, pedagoger och forskare som ska verka i ett nära samarbete kan med andra ord ha vitt skilda, ibland outtalade, agendor med projektet. Dessa olika förutsättningar och komplexa situationer får betydelse, inte bara för vilka roller som forskaren förväntas inta, utan för vilken forskning som kan bedrivas och vilken ny kunskap den i slutändan genererar.

Med utgångspunkt i de samtal som förts i vår forskargrupp, där forskare med mångåriga erfarenheter av praktiska forskningsprojekt regelbundet träffats, har sju potentiella forskarroller kunnat identifieras: *expert*, *kontrollant*, *utvecklingsledare*, *utvärderare*, *inspiratör*, *terapeut* och *medforskare* (Frödén, 2022). Dessa roller kan variera under projektet. Om forskaren agerar som expert kan denne bidra med särskild kunskap. Det kan å ena sidan vara utvecklande för pedagoger och rektor om de själva kan definiera verksamhetens behov av utveckling och vilken kunskap som är till gagn för dem. Å andra sidan kan de bli passiva deltagare om de förlitar sig enbart på att forskaren ska komma med lösningar på komplexa problem i stället för att uppvärdera sin egen expertis och förmåga till konflikthantering och problemlösning.

Att som forskare dessutom iklä sig rollen som *kontrollant* och på rektorns uppdrag undersöka om projektet fortskrider på det vis som denne vill, kan bidra till att förstärka en redan asymmetrisk maktrelation. Styrningen förläggs då hos rektorn och endast delvis hos forskaren, vilket gör att pedagogerna lätt känner sig övervakade, obekväma och blir alltmer motvilliga till studien. För att få till en mer jämbördig maktrelation kan forskaren som *utvecklingsledare* låta pedagogerna successivt ta över mer av ansvaret för att driva projektet. Det är enbart möjligt om forskaren inte intar en alltför dominant position eller har en egen agenda med att genomdriva vissa förändringar, exempelvis om utvecklingsarbetet består i att implementera en undervisningsmetod som forskaren själv skapat. Då kan det vara svårt att både beforska och leda utvecklingsarbetet. Samtidigt finns det andra utmaningar med att låta forskning och utvecklingsarbete vara två skilda delar i ett praktisknära forskningsprojekt. Detta kan resultera i att det blir forskning *på* och *om* pedagogerna, i stället för att forska *med* och *för* pedagogerna.

Det är också vanligt att forskaren förväntas utvärdera projektet. Forskaren får då som *utvärderare* ansvaret att identifiera verksamhetens svagheter, ofta i syfte att föreslå förbättringsåtgärder. För att kunna bibehålla förtroendet hos pedagogerna blir det viktigt att forskaren i sin utvärderarroll inte pekar ut enskilda individer, utan snarare lyfter fram strukturell problematik. Det krävs att forskaren ger en så rättvis bild av förskolan som möjligt och inte hamnar i eländesbeskrivningar eller solskenshistorier.

Att vara *inspiratör* i stället för utvärderare är enklare. Då kan forskaren presentera sina egna idéer och ge konkreta råd och tips, men också stödja det kollegiala lärandet mellan pedagogerna genom att lyfta fram och dela goda exempel från förskoleverksamheten. Detta kan utjämna en asymmetrisk maktrelation mellan ledning, forskare och pedagoger. På samma sätt kan forskaren ibland erbjudas rollen som *terapeut* om pedagogerna eller rektorn vänder sig till forskaren för att lätta sitt hjärta kring allehanda problem. Det visar att de har förtroende för forskaren, vilket kan underlätta i ett utvecklingsarbete. Samtidigt kan det vara mycket krävande och ta alltför mycket fokus från projektets syfte och reella kunskapsobjekt.

Den roll som kanske mest förknippas med praktisknära forskning är *medforskare*. Den signalerar en mer jämbördig maktrelation mellan forskare, pedagoger och rektor. Att kalla alla deltagare för medforskare reducerar skillnader i status, inbegriper ofta ett ömsesidigt lärande och ses som ett ideal att sträva mot. Samtidigt kräver det ett stort engagemang och ansvarstagande hos pedagoger i förskolan, vilka kanske inte har den tid och kunskap som behövs. Sammanfattningsvis leder det nära samarbetet till olika förväntningar på vad forskaren, pedagogerna och rektorn ska bidra med och framför allt vilka roller forskaren ska inta.

I vissa fall kan ett forskningsprojekt främst komma att handla om kompetenshöjande åtgärder för förskolans personal. Forskaren kan då uppleva att denne tilldelas alltför många uppgifter och därmed ett ansvar som inte är forskningsrelaterat. I andra fall genererar det praktikutvecklande inslaget i forskningsprojektet ny viktig kunskap som förskolan har ett stort behov av (Frödén, 2022).

3. Metoder för datainsamling och dokumentation

I förskolan kan det vara problematiskt att planera tid för gemensamma aktiviteter. Förskolepersonal kan exempelvis inte lämna barngrupper om det fattas kollegor, vilket kan medföra att viktiga tillfällen till dataproduktion ställs in. I ett av projekten såg vi tidigt denna problematik och därför beslutade vi att förskolepersonal och forskare skulle kommunicera genom det vi kom att kalla ”digital asynkron dialog”. Asynkron dialog innebär att kunna kommunicera tidsmässigt oberoende av varandra. Detta medförde att vi kunde använda digitala verktyg för att föra en dialog, men att tiden då vi kommunicerade med varandra inte var synkron.

Digital asynkron dialog kom att bli en hållbar metod i ett praktiktäna forskningsprojekt där fokus var att utveckla det kollegiala lärandet och där forskningsfrågan fokuserade på olika aspekter av kollegialitet och kollegialt lärande. Förskolepersonal och forskare kunde därmed föra en dialog i projektet, trots svårigheten att hitta gemensamma analoga mötesplatser i synkron tid. Förskolepersonalen valde att ”spela in” korta sekvenser av samtal eller skriva ned sina tankar kring det utvecklingsområde som de kollegialt valde att driva. Forskaren kunde sedan respondera med frågor, bekräftelse eller uppmuntran. Detta arbetsätt bidrog också till en ökad tydlighet utifrån ett etiskt förhållningssätt i det praktiktäna forskningsprojektet. Förskolepersonalen kunde välja att skicka sitt material till forskaren eller att spara det i kommunala digitala forum.

4. Möjligheter och dilemman med gemensamt analysarbete

Ett praktiktäna forskningsprojekt som på allvar har målsättningen att deltagarna bedriver forskning tillsammans bör reflektera kring hur projektet ska designas. Detta är viktigt för att möjliggöra ett symmetriskt och komplementärt förhållningssätt där läraren betraktas som forskningsproducent i alla delar. Ett symmetriskt och komplementärt förhållningssätt innebär att deltagarna i projektet gemensamt tar sig an de delar som ingår i forskningsprocessen. En förutsättning för ett sådant arbetsätt är dock att det är en hanterbar storlek på gruppen som ska samarbeta.

I ett av projekten bestod arbetsgruppen av sammanlagt fem personer: en forskare och fyra arbetslagsledare. Gruppen arbetade gemensamt med transkribering och analys av data som hade samlats in genom samtal i arbetslagen. De fyra arbetslagsledarna hade inte i uppdrag att driva ett utvecklingsarbete på sina respektive avdelningar, men de fick använda tid för att delta i analys och databearbetning. Tre av dem transkriberade data från samtal som hade genomförts i arbetslaget där deltagarna diskuterade ”vart de var på väg” och ”hur de skulle komma vidare”, det vill säga deras yrkesvardag och ansvarsfördelning.

Inger Eriksson (2018) menar att det är av vikt att kunna hantera spänningar mellan forskaren som expert och läraren som lekman i designen av ett praktiktäna forskningsprojekt som tar sin utgångspunkt i ett symmetriskt och komplementärt förhållningssätt. Erfarenheten från det ovan beskrivna projektet är att det fanns förväntningar på forskaren att organisera arbetet. Forskarrollen som *expert* var därför tydlig inledningsvis. I själva analysarbetet reflekterade dock samtliga deltagare tillsammans och expertrollen förflyttades mellan deltagarna. En lärdom som kan dras från projektet är dock att forskarrollen i ett praktiktäna forskningsprojekt skiljer sig från den traditionella forskarrollen. Det är därför viktigt att reflektera kring vilka forskningsprinciper som är möjliga att förändra i syftet att nå jämlika villkor.

De deltagare som var med och transkriberade data upplevde att det gav ett mervärde och att det var stimulerande, men väldigt tidskrävande. Forskaren befarade inledningsvis att transkriberingen eventuellt skulle kunna utsätta deltagarna för ett etiskt dilemma, eftersom de transkriberade data från

sina egna arbetslag. Det kan eventuellt upplevas som svårt att objektivt ta sig an uttalanden som kanske inte överensstämmer helt med den bild av arbetet som arbetslaget vill förmedla. Detta var dock inte något problem i realiteten.

Ett annat etiskt dilemma som däremot diskuterades i gruppen var om det skulle vara fiktiva namn eller inte i transkriberingen. Vi valde att ge deltagarna fiktiva namn. Detta val grundade sig i att vårt fokus inte var på hur enskilda deltagare uttalade sig eller hur ett visst arbetslag arbetade. Det blev en markering om att det är deras samlade berättelser som är i fokus för studien snarare än en enskild deltagares uttalanden. Detta innebär dock inte att deltagarna i projektet kan garanteras anonymitet.

En annan lärdom från projektet är att även själva analysarbetet kan betraktas som en form av datainsamling. Deltagarna i forskargruppen har stor kunskap om hur olika arbetslag arbetar, vilket innebär att de har möjlighet att förtydliga uttalanden och förklara sammanhang. Det innebär att den insamlade datan både breddas och fördjupas. Denna kunskap innebär dock också ett etiskt dilemma. Det kan vara svårt att ta sig an den insamlade datan på ett i huvudsak värderingsfritt och neutralt sätt. Det är därför viktigt att kritiskt granska hur analysen påverkas av de relationer som finns i gruppen.

5. Etiskt förhållningssätt i praktisk forskning

Den praktiska forskningen väcker nya etiska dilemman som ofta kolliderar med institutionella krav på forskningsetisk medvetenhet och tillämpning på särskilt problematiska sätt. Nya etiska dilemman omfattar bland annat vilka som avses som forskningspersoner och vilka ska samtycke inhämtas ifrån. Det kan också vara svårt att urskilja vad som är forskning och vad som är verksamhetsutveckling i det praktiska projektet, samt om deltagare ingår i forskningsdelen, utvecklingsdelen eller båda delarna.

Det behövs stöd i form av riktlinjer kring etiska aspekter i praktisk forskningsprojekt. Detta gäller bland annat hur informanter ska skyddas eller uppmärksammas beroende på projekt. Exempelvis behöver både rektor och forskare vara medvetna om vilka som inte vill medverka i forskningsprojektet, eftersom deltagandet måste vara frivilligt. Samtidigt behövs det riktlinjer för hur deltagare som medverkar aktivt i forskargrupper ska uppmärksammas i projektets resultatredovisning.

Ett exempel är ett forskningsprojekt där förskolepersonalen har utvecklat dans i förskolan och där forskare språksatt och teoretiserat förskolepersonalens utvecklingsarbete. I detta projekt kommer förskolepersonalens namn att publiceras. Ett annat exempel är ett projekt där det produceras en modell av förskolepersonal och forskare tillsammans, medan forskaren gör anonymiserade artiklar.

6. Gemensamt ägande av resultat

Forskningshuvudmän som universitet, högskolor och statliga myndigheter omfattas av riktlinjer och lagar för hantering och lagring av forskningsdata. Det innebär i praktiken att det trots uttalade avsikter om en symmetrisk och komplementär relation är forskningshuvudmannen, och därmed forskaren, som har det övergripande ansvaret för forskning samt för hantering och lagring av forskningsdata. I praktiken innebär det att handlingsutrymmet för andra deltagare i ett praktisk forskningsprojekt krymper i slutfaserna av projektet när det gäller hantering och ägandeskap av forskningsmaterial.

Ett sätt att äga resultaten tillsammans är att samförfatta publikationer, både populärvetenskapliga och vetenskapliga. Ett exempel på populärvetenskaplig publikation som ett projekt har bidragit till är tre olika texter där rektor, förskolepersonal och forskare beskriver resultaten från ett och samma projekt ur

sitt eget perspektiv. Texterna publicerades som en serie på Förskoleforum.¹ I samma projekt har förskolepersonalen skrivit en lathund om pedagogisk dokumentation. Denna text kommer att tryckas upp i formatet av en folder som sedan ska spridas till alla kommunala förskolor i den kommun där projektet genomfördes (se Lillvist, 2022). Ytterligare en text har en forskare och en rektor producerat tillsammans i en kommande antologi som ett exempel på hur även resultatredovisning kan hanteras (Alnervik & Alm, 2022).

7. Hållbart utvecklingsprojekt efter avslutat praktknära forskningsprojekt

För att ett utvecklingsprojekt ska vara hållbart och kunna fortsätta även efter ett avslutat praktknära forskningsprojekt, behöver också implementeringen planeras redan i ett tidigt stadium av projektet. Att planera en sådan implementering kan dock vara svårt, eftersom deltagarna ännu inte ens vet vad projektet kommer att resultera i. En tydlig indikator från några av de genomförda projekten är dock att det finns en låg beredskap för hållbar implementering. Det kan medföra en risk att projektens bidrag i form av utveckling av verksamheten blir litet, trots att kunskapsutvecklingen hos deltagarna varit stor. Detta kan sammanfattas med att deltagarna upplever att de har lärt sig mycket nytt, men att de nödvändigtvis inte vet vad de ska göra med den nya kunskapen.

8. Bidrag till undervisning av förskollärarstudenter

Den praktknära forskningen har också medfört olika bidrag till förskollärarytbildningen vid Örebro universitet. För förskollärarstudenterna har det resulterat i att forskare kunnat ge aktuella och konkreta exempel från förskolor i regionen, vilket inneburit att förskolepraktiken kommit närmare studentens kommande arbetsvardag. Exempelvis har projekt som genomförts på mångkulturella förskolor bidragit till en ökad förståelse för vilka utmaningar som kan uppstå i en sådan förskola. Det som ofta är förgivettaget i en vanlig förskolekontext kan vara svåra barriärer att övervinna i en förskola där det talas flera språk och där vårdnadshavare har ett annat modersmål än svenska. Erfarenheten har även visat att utbildningen behöver komplettera, fördjupa och utveckla undervisningen ytterligare kring förskollärares "pedagogiska ledarskap".

Det utvecklingsbehov och det forskningsintresse som varit i fokus i projekten har också problematiserats tillsammans med förskollärarstudenterna. De har också getts möjlighet att få en inblick i praktknära forskning när de gjort sin verksamhetsförlagda utbildning (VFU) på de förskolor där det bedrivits praktknära forskning. Dessutom har studenterna erbjudits att göra sitt examensarbete inom universitetets praktknära forskningsområden.

De praktknära forskningsprojekten har vidare bidragit med exempel på förskolans organisation kring kompetensutveckling och hur erfarenheter och ny kunskap kan omsättas i förskolans praktik. I ett av projekten har detta kommit studenterna till del på ett tydligt sätt genom föreläsningar och seminarier

¹ Se <https://forskoleforum.se/>.

på förskolläraryrket. Studenter i kurserna ”De yngre barnens språkande 1 och 2” har fått ta del av avgörande händelser och praktiska exempel på vad centrala begrepp som literacy, flerspråkighet, biliteracitet och interkulturalitet kan innebära i förskolans praktik.

Dessutom har förskollärare och forskare tillsammans gjort en podd i ett av projekten. I podden berättar förskollärarna hur de har utvecklat undervisningen i naturvetenskap genom en kombination av analoga och digitala verktyg tillsammans med estetiska uttrycksformer.

9. Avslutande tankar

Strukturer i ett praktiska forskningsprojekt som ska bygga på symmetriskt och komplementärt samarbete är en viktig resurs att göra tillsammans som skapar andra resultat än traditionell forskning. Exempelvis har en sammanställning av ett projekt som syftade till en större likvärdighet mellan förskolorna i en kommun visat att det skett en anmärkningsvärd utveckling sedan det praktiska forskningsprojektet inleddes. Detta är bara ett exempel på hur ett praktiska forskningssamarbete varit verksamhetsutvecklande men att det har tagit tid. Arbetet med förändringsarbete i förskolan tar tid, för att det är ett komplext, ansvarsfullt och periodvis stressigt arbete. Arbetslagen är inte heller så varaktiga och i flera av projekten har det under tiden bytts rektorer.

En annan tröghet som gäller förändring handlar om bristen på tid till kollegiala reflekterande samtal. Vi som forskargrupp kan se ”effekten” av att projekten har fått ta tid, när vi nu arbetat med flera av projekten i tre år. Projekten har kommit att generera en forskning som visat på andra resultat än traditionella forskningsprojekt, men som skapat en verksamhetsutveckling vi inte hade sett genereras genom traditionell forskning. Den kollektiva kraft som det medfört att finnas i en grupp på sex förskoleforskare med ett gemensamt fokus har inneburit att vi kunnat problematisera och föra intressanta metareflekationer kring praktiska forskning i förskolan när vi träffats en gång i månaden.

När förskollärare och rektorer i förskolan blir forskningsproducenter, kan detta både utveckla förskolans verksamhet på vetenskaplig grund och skapa en mångdimensionell forskning som också kan komma förskollärestudenterna till del.

10. Referenser

- Alnervik, Karin & Alm, Pernilla (2022). En symmetrisk och komplementär process. Tankefigurer kring ledarskap och förändringsarbete. I I. Eriksson & A. Öhman Sandberg (Red.), *Praktikutvecklande forskning mellan skola och akademi: Utmaningar och möjligheter vid samverkan*. Nordic Academic Press.
- Carlgren, Ingrid (2010). Den felande länken. Om frånvaron och behovet av klinisk utbildningsvetenskaplig forskning. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 15(4), 295–306. <https://open.lnu.se/index.php/PFS/article/view/1335>.
- Eriksson, Inger (2018). Lärares medverkan i praktikinära forskning. Förutsättningar och hinder. *Utbildning & Lärande*, 12(1), 27–40.
- Frödén, Sara & Isenström, Lisa (2022). Forskarens olika roller i praktikinära forskningsprojekt. I I. Eriksson & A. Öhman Sandberg (Red.), *Praktikutvecklande forskning mellan skola och akademi: Utmaningar och möjligheter vid samverkan*. Nordic Academic Press.
- Förskoleforum. (1 december 2021). *Förskoleforum*. <https://forskoleforum.se/>.
- Granbom, Ingrid (2022). Praktikinära forskning – en utmaning. I I. Eriksson & A. Öhman Sandberg (Red.), *Praktikutvecklande forskning mellan skola och akademi: Utmaningar och möjligheter vid samverkan*. Nordic Academic Press.
- Lillvist, Anne (2022). Från forskningsetiska principer i praktikinära forskning till en praktikinära etik. I I. Eriksson & A. Öhman Sandberg (Red.), *Praktikutvecklande forskning mellan skola och akademi: Utmaningar och möjligheter vid samverkan*. Nordic Academic Press.